БАҲОЛОВЧИ ТАШКИЛОТЛАР РЕЙТИНГИНИ БАҲОЛАШ ВА РЭНКИНГИНИ АНИҚЛАШ МЕХАНИЗМИНИНГ ИЖТИМОИЙ ВА ИҚТИСОДИЙ АСОСЛАРИНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ

Ташпулатов Гиёс Тохирович
Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги
Бизнес ва тадбиркорлик олий мактаби доценти, (PhD)
E-mail: giyos_tashpulatov@mail.ru
ORCID: 0000-0003-1917-189X

Аннотация: Мақолада Янги Ўзбекистонда амалга оширилаётган ижтимоий ва иқтисодий ислоҳотлар контекстида “Ўзбекистон-2030” стратегиясининг муҳим йўналишларидан бири – баҳоловчи ташкилотлар рейтингини баҳолаш ва рэнкингини аниқлаш механизмларини такомиллаштириш масаласи таҳлил қилинади. Стратегияда мамлакатнинг узоқ муддатли ривожланиш мақсадлари ва аҳолининг фаровонлигини оширишга қаратилган ислоҳотларнинг амалга оширилиши муҳим рол ўйнайди. Баҳоловчи ташкилотлар ва рейтинг тизимлари иқтисодий жараёнларнинг шаффофлигини ва самарадорлигини таъминлашда муҳим воситалардан бири ҳисобланади.

“Ўзбекистон-2030” стратегияси доирасида, рейтинг аниқлаш механизмлари иқтисодий ва ижтимоий барқарорликни, инвестиция климатидаги яхшиланишларни ва давлат ишлашининг оширилишига ҳисса қўшиши керак. Мақолада рейтинг тизимларининг тўғри, объектив ва ахборот асосида ишлаши, уларнинг ижтимоий адолат ва иқтисодий ривожланишга таъсирини баҳолаш учун зарур бўлган ижтимоий ва иқтисодий асослар ва механизмлар кўриб чиқилади. Янги Ўзбекистондаги рейтинг ташкилотларининг мустақиллигини ва юқори сифатини таъминлаш мақсадида амалга ошириладиган ислоҳотлар ва уларнинг ижтимоий аҳамияти муҳокама қилинади.

Иқтисодий ва ижтимоий асослар жиҳатидан рейтингларни аниқлаш, бир томондан, инвестиция йўналишларини мувофиқлаштириш, иқтисодий қарорларни қабул қилиш жараёнида ишончли ва объектив маълумотларни таъминлашга йўналтирилса, иккинчи томондан, давлатнинг халқаро имиджини шакллантиришга, шунингдек, халқ фаровонлигини оширишга хизмат қилади. Мақолада рейтингларни такомиллаштиришнинг ижтимоий-иқтисодий таъсирларини аниқлаш ва уларни қўллаб-қувватлаш учун зарур бўлган сиёсий ва ҳуқуқий механизмлар ҳам таҳлил қилинади.

Калит сўзлар: Янги Ўзбекистон, “Ўзбекистон-2030” стратегияси, баҳоловчи ташкилотлар, рейтинг, рэнкинг, ижтимоий асослар, иқтисодий асослар,

ISSN 3030-3907

рейтингнинг самарадорлиги, инвестиция климати, ижтимоий адолат, иқтисодий ривожланиш, давлат имиджи, халқаро муносабатлар, мустақил рейтинг ташкилотлари, сиёсий ва ҳуқуқий механизмлар.

Аннотация: В статье анализируется вопрос совершенствования механизмов оценки и определения рейтинга рейтинговых организаций в контексте социальных и экономических реформ, проводимых в Новом Узбекистане, и одной из ключевых направлений стратегии «Узбекистан-2030». Стратегия играет важную роль в реализации долгосрочных целей развития страны и улучшения благосостояния населения. Рейтинговые организации и системы рейтинга являются важными инструментами обеспечения прозрачности и эффективности экономических процессов.

В рамках стратегии «Узбекистан-2030» механизмы определения рейтинга должны способствовать экономической и социальной стабильности, улучшению инвестиционного климата и повышению качества работы государственных органов. В статье рассматриваются социальные и экономические основы и механизмы, необходимые для объективной работы рейтинговых систем, а также их влияние на социальную справедливость и экономическое развитие. Обсуждаются реформы, направленные на обеспечение независимости и высокого качества рейтинговых организаций в Новом Узбекистане и их социальная значимость.

С точки зрения экономических и социальных основ, определение рейтингов с одной стороны должно быть направлено на согласование инвестиционных направлений и обеспечение надежной и объективной информации для процесса принятия экономических решений, с другой стороны – на формирование международного имиджа государства и повышение благосостояния народа. В статье также анализируются политические и правовые механизмы, необходимые для выявления социальных и экономических последствий улучшения рейтингов и их поддержания.

Ключевые слова: Новый Узбекистан, стратегия «Узбекистан-2030», рейтинговые организации, рейтинг, ранжирование, социальные основы, экономические основы, эффективность рейтинга, инвестиционный климат, социальная справедливость, экономическое развитие, имидж государства, международные отношения, независимые рейтинговые организации, политические и правовые механизмы.

Abstract: This article analyzes the improvement of the mechanisms for assessing and determining the rankings of rating agencies within the context of social and economic reforms in the New Uzbekistan, focusing on one of the key directions of

ISSN 3030-3907

the “Uzbekistan-2030” Strategy. The Strategy plays a crucial role in implementing reforms aimed at the long-term development goals of the country and enhancing the well-being of its population. Rating agencies and ranking systems are essential tools for ensuring the transparency and efficiency of economic processes.

Within the framework of the “Uzbekistan-2030” Strategy, the mechanisms for determining rankings should contribute to economic and social stability, improvements in the investment climate, and the enhancement of state operations. The article examines the necessary social and economic foundations and mechanisms for ensuring the proper, objective, and information-based operation of these ranking systems, evaluating their impact on social justice and economic development. Reforms aimed at ensuring the independence and high quality of rating agencies in New Uzbekistan and their social significance are discussed.

From the perspective of economic and social foundations, determining rankings is intended, on the one hand, to align investment directions, provide reliable and objective data for economic decision-making, and, on the other hand, to shape the country's international image while improving the well-being of its population. The article also analyzes the social and economic impacts of improving rankings and the political and legal mechanisms necessary to support these improvements.

Keywords: New Uzbekistan, “Uzbekistan-2030” Strategy, rating agencies, ranking, social foundations, economic foundations, ranking effectiveness, investment climate, social justice, economic development, state image, international relations, independent rating agencies, political and legal mechanisms.

Кириш

Янги Ўзбекистонда иқтисодий ва ижтимоий ислоҳотларнинг муҳим қисми бўлган “Ўзбекистон-2030” стратегияси доирасида, мамлакатнинг узоқ муддатли ривожланиш мақсадларига эришиш учун кўплаб йўналишлар белгиланган. Бу стратегиянинг амалга оширилиши мамлакатдаги барқарорликни, ижтимоий адолатни ва иқтисодий ривожланишни таъминлашга қаратилган муҳим қадамдир. Ушбу стратегиянинг муҳим элементларидан бири – баҳоловчи ташкилотлар рейтингини баҳолаш ва рэнкингини аниқлаш механизмини такомиллаштиришдир.

Ҳозирги кунда рейтинг ва баҳоловчи ташкилотлар иқтисодий жараёнларнинг шаффофлигини таъминлашда, мамлакатнинг халқаро имиджи ва инвестиция климатига катта таъсир кўрсатади. Баҳоловчи ташкилотлар ва рейтинг тизимлари фақат иқтисодий қарорлар қабул

ISSN 3030-3907

қилишда эмас, балки ижтимоий адолат ва халқ фаровонлигини оширишда ҳам муҳим аҳамият касб этади. Шунингдек, рейтинг тизимлари давлатлар ва ташкилотлар орасидаги ишончни таъминлашда муҳим восита ҳисобланади.

Ўзбекистондаги рейтинг тизимларининг тўғри ва объектив ишлаши, уларнинг самарадорлигини ошириш ва ижтимоий-иқтисодий жараёнларга таъсирини баҳолаш давлат ва жамият учун катта аҳамиятга эга. Рейтингларнинг тўғри аниқланиши ва уларга таяниш, мамлакатнинг халқаро майдондаги рақобатбардошлигини ва иқтисодий барқарорлигини оширишга хизмат қилади. Бунинг учун рейтинглар механизмларини такомиллаштириш, уларни ижтимоий-иқтисодий асосларга, ҳуқуқий ва сиёсий нормаларга асослантириш керак.

Мақолада “Ўзбекистон-2030” стратегиясининг рейтинг аниқлаш механизмлари билан боғлиқ ижтимоий ва иқтисодий омиллар, уларнинг ривожланишга таъсири ва рейтинг тизимларининг мустақиллигини таъминлаш борасидаги ислоҳотлар ўрганилади. Шунингдек, рейтинг ташкилотлари ва уларнинг иши ҳақидаги сиёсатлар, инвестиция климати ва ижтимоий адолатни таъминлашга бўлган таъсирлар ҳам муҳокама қилинади. Мақоланинг долзарблиги шундаки, рейтинглар тизимларини такомиллаштириш ва уларнинг аниқ ишлаши, Ўзбекистоннинг ижтимоий ва иқтисодий ривожланишида муҳим роль ўйнайди.

Мақоланинг долзарблиги Ўзбекистонда амалга оширилаётган ижтимоий ва иқтисодий ислоҳотларнинг муваффақиятли амалга оширилишида рейтинг тизимларининг аҳамиятининг ортганлиги билан боғлиқ. Республикадаги барқарор ривожланиш учун рейтингларнинг объектив, ишончли ва мустақил ишлаши муҳимдир. Шунингдек, рейтинглар механизмининг ижтимоий ва иқтисодий асосларини такомиллаштириш, халқаро иқтисодий муносабатларда Ўзбекистоннинг мавқеини яхшилаш, инвестиция климатига ижобий таъсир кўрсатиш ва халқ фаровонлигини оширишга қаратилган муҳим омилдир. Мақолада ушбу тизимни такомиллаштиришнинг асосий йўналишлари, ихтиёрий ва ҳуқуқий механизмлар ҳамда уларнинг ижтимоий ва иқтисодий таъсирлари ҳар томонлама таҳлил қилинган.

МАВЗУГА ОИД АДАБИЁТЛАР ТАҲЛИЛИ

Ўзбекистондаги баҳоловчи ташкилотлар рейтингини баҳолаш ва рэнкингини аниқлаш механизмининг ижтимоий ва иқтисодий асосларини такомиллаштиришга оид илмий тадқиқотлар ва адабиётлар, асосан, рейтинг тизимларининг иқтисодий жараёнларга, инвесторлар ва давлатлар ўртасидаги муносабатларга қандай таъсир кўрсатишини, шунингдек,

ISSN 3030-3907

уларнинг ижтимоий-иқтисодий ҳолатга қандай таъсир қилганини таҳлил қилади.

Sachs, J., Warner, A. M. ларнинг илмий асарида [1] глобал интеграция жараёни ва иқтисодий ислоҳотлар, хусусан рейтингларнинг давлатларнинг иқтисодий ва ижтимоий тараққиётига қандай таъсир кўрсатиши таҳлил қилинади. Рейтингларнинг ижтимоий барқарорлик ва иқтисодий ўсишга таъсирига оид тадқиқотлар ўтказилган.

Feldstein, M. нинг илмий асарида [2] глобализация ва давлатларнинг фаровонлик сиёсатлари ўртасидаги боғлиқлик кўриб чиқилган. Рейтингларнинг ижтимоий ва иқтисодий тараққиётга қандай таъсир кўрсатишини, шу жумладан, мамлакатларнинг халқаро рейтинглари билан боғлиқ омилларни таҳлил қилган.

Kaufmann, D., Kraay, A., & Mastruzzi, M. ларнинг илмий асарида [3] мамлакатларининг ижтимоий ва иқтисодий кўрсаткичларига таянадиган рейтингларнинг аниқланиш жараёни таҳлил қилинган. Муаллифлар рейтингларнинг давлатларнинг бошқаруви ва ижтимоий барқарорлигини ўлчашдаги аҳамиятини кўрсатади.

Reynolds, M.нинг асарида [4] миллий рейтингларни шакллантиришда ижтимоий омилларнинг аҳамияти ёритилади. Ушбу тадқиқот рейтинглар орқали мамлакатларнинг иқтисодий, ижтимоий ва сиёсий аҳволи қандай баҳоланишини кўрсатади. Ижтимоий омиллар ва иқтисодий усулларнинг рейтинглар билан боғлиқ таъсири таҳлил қилинади.

Bryan, D., & Rafferty, M. ларнинг асарида [5] иқтисодий сиёсат ва глобал рейтинг тизимлари ўртасидаги боғлиқликни кўрсатади. Муаллифлар рейтингларнинг ижтимоий адолатга таъсирини ва иқтисодий ўсишга қандай йўналишлар берилишини тушунтиради.

Ушбу хорижий манбалар рейтингларни баҳолаш ва рэнкингларни аниқлаш механизмларининг ижтимоий ва иқтисодий асослари бўйича тўлиқ илмий адабиётлар асосида ёзилган мақолаларни тайёрлашда муҳим аҳамиятга эга.

МДҲ олимларининг илмий асарларида ҳам рейтингларнинг ижтимоий ва иқтисодий асосларини кенг ёритиб берилган, жумладан:

Мирзоев А.Ш. нинг илмий асарида [6] глобал рейтингларнинг мамлакатлар иқтисодиётига таъсири ва рэнкингларнинг ижтимоий-иқтисодий асослари таҳлил қилинган. Олим рейтингларнинг аҳолининг иқтисодий ишончини оширишдаги ролини ва халқаро рейтингларнинг иқтисодий ўсишга боғлиқлигини ўрганади.

ISSN 3030-3907

Гарипов И.Р. нинг илмий асарида [7] МДҲ давлатларида миллий рейтингларни шакллантириш ва уларнинг ижтимоий-иқтисодий аҳамиятига оид муаммолар кўриб чиқилган. Тадқиқотда рейтинглар орқали мамлакатларнинг ижтимоий ва иқтисодий ҳолатлари баҳоланади.

Тухватуллин Д.М нинг илмий асарида [8] рейтингларнинг ижтимоий ва иқтисодий таъсири, шу жумладан уларнинг мамлакатлар иқтисодиётига ва ижтимоий барқарорликка қай даражада таъсир кўрсатишини таҳлил қилишга қаратилган. Рейтингларнинг ижтимоий адолат ва иқтисодий тараққиётга таъсири ўрганилади.

Петров А.С. нинг илмий асарида [9] рейтинглар тизими ва мамлакатларнинг глобал иқтисодий рэнкинглардаги ўрни билан боғлиқ ижтимоий ва иқтисодий жиҳатларни таҳлил қилади. Рейтинглар ва давлатлар ўртасидаги боғлиқликни ва уларнинг иқтисодий барқарорликка қандай таъсир кўрсатишини ўрганади.

Ушбу МДҲ олимларининг асарлари рейтингларни баҳолаш ва рэнкингларни аниқлаш механизмларининг ижтимоий ва иқтисодий асосларини ўрганишда муҳим манба бўлиб хизмат қилади.

Ўзбекистонлик олимларининг илмий адабиётларида ҳам рейтингларни баҳолаш ва рэнкингларни аниқлаш механизмларининг ижтимоий ва иқтисодий асосларига оид Ўзбекистон олимларининг асарларини таҳлил қилиш зарур ҳисобланади, жумладан:

Мухаммадиев А.Т. нинг илмий асарида [10] рейтингларнинг ижтимоий ва иқтисодий барқарорликка таъсирини, шунингдек, давлатлар ўртасидаги иқтисодий рақобат ва уларнинг ижтимоий тараққиётга бўлган таъсирини таҳлил қилади. Олим рейтингларнинг ижтимоий омиллар билан боғлиқ таъсирларини кўриб чиқади.

Турсунов Б.А. нинг илмий асарида [11] рейтингларнинг ижтимоий ва иқтисодий жиҳатларини баҳолаш механизми ва уларнинг Ўзбекистон иқтисодиётига таъсири таҳлил қилинади. Мақолада рейтингларнинг давлатнинг ички иқтисодиётига ва ташқи иқтисодий муносабатларига қандай таъсир қилишини кўриб чиқади.

Исматов Х.Р. нинг илмий асарида [12] рейтинглар ва уларнинг иқтисодий ривожланишга бўлган таъсири кўриб чиқилади. Олим халқаро рейтингларнинг мамлакат иқтисодиётига, ижтимоий сиёсатга ва халқаро мавқега таъсирини таҳлил қилади.

Рахматов Ш.М. нинг илмий асарида [13] Ўзбекистоннинг халқаро рейтинглардаги ўрни ва бу рейтингларнинг ижтимоий-иқтисодий барқарорликка таъсирини таҳлил қилади. Мақола, шунингдек, рейтинглар

ISSN 3030-3907

орқали мамлакатнинг ижтимоий-иқтисодий тизимини қўллаб-қувватлаш йўлларини кўрсатади.

Ўзбекистонлик олимларининг асарлари рейтингларни баҳолаш ва рэнкингларни аниқлаш механизмларининг ижтимоий ва иқтисодий асосларини ўрганишда муҳим манба бўлиб хизмат қилади.

ТАДҚИҚОТ МЕТОДОЛОГИЯСИ

Ушбу мақоланинг тадқиқот методологияси, рейтингларни аниқлаш ва баҳолаш механизмларининг ижтимоий ва иқтисодий таъсирларини аниқлашга қаратилган комплекс тадқиқот усулларини ўз ичига олади.

Тадқиқотда қўлланиладиган усуллар қуйидагича: теоретик усуллар: рейтингларнинг назарий асослари, уларнинг ижтимоий ва иқтисодий жараёнлар билан боғлиқлигини тушуниш учун концептуал таҳлил; эмпирик усуллар: ижтимоий ва иқтисодий кўрсаткичларни тўплаш ва таҳлил қилиш учун статистик усуллар ва моделлаштириш; моделлаштириш: рейтингларни шакллантириш ва баҳолаш механизмларининг таъсирини прогнозлаш учун математик ва статистик моделлардан фойдаланиш.

ТАҲЛИЛ ВА НАТИЖАЛАР

Баҳоловчи ташкилотлар рейтинги ва ихтисослашган механизмлар, аввало, аҳолига ишончли ва транспарент тизимни тақдим этиш учун муҳим аҳамиятга эга. Бу албатта жамиятда ишончни кучайтириш ва ижтимоий барқарорликни таъминлашга хизмат қилади.

Баҳоловчи ташкилотлар рейтингини баҳолаш ва рэнкингини аниқлаш механизмининг ижтимоий ва иқтисодий асосларини такомиллаштириш – бу замонавий иқтисодиёт ва ижтимоий тизимларнинг самарали бошқарилишига катта таъсир кўрсатади. Ташкилотларнинг самарадорлиги, уларнинг ишлаши ва янгиланиш жараёнларини аниқлашда рейтинг ва баҳоловчи ташкилотлар муҳим рол ўйнайди. Бу жараённи такомиллаштириш учун бир қатор ижтимоий ва иқтисодий асослардан фойдаланиш мумкин.

Баҳоловчи ташкилотларнинг рейтинги аҳоли учун фақат иқтисодий эмас, балки ижтимоий аҳамиятга ҳам эга. Рейтинг жараёнлари аҳолининг турли қатламларининг эҳтиёжларига жавоб бериши, уларнинг манфаатларини ҳисобга олиши, кенг жамоат билан мулоқотга киришиш муҳим. Шу билан бирга, баҳоловчи ташкилотларнинг иш фаолиятини тартибга солиш ва уларга таъсир этувчи ҳуқуқий асосларнинг аниқлиги ҳам ижтимоий барқарорликни таъминлашга ёрдам беради. Бу жараёнлар аҳолига ишонч ўстириш, шахсий ва ижтимоий ҳуқуқларни ҳимоя қилишга хизмат қилади ва ушбу жараёнларни амалга оширишда бир қанча омиллар таъсир кўрсатади.

ISSN 3030-3907

Ҳалқаро тажрибаларга асосланган ҳолда, баҳоловчи ташкилотлар рейтинги ва уларнинг механизмларини аниқлашда ижтимоий ва иқтисодий асосларини такомиллаштиришга таъсир этувчи омиллар жадвал кўринишида қуйидагича тақдим этилиши мумкин. (1-жадвал)

1-жадвал

Баҳоловчи ташкилотлар рейтингини баҳолаш ва рэнкингини аниқлаш механизмларини аниқлашда ижтимоий ва иқтисодий асосларни такомиллаштиришга таъсир этувчи омиллар

Таъсир этувчи омиллар	Тавсиф	Ижтимоий таъсирлар	Иқтисодий таъсирлар
Транспарентлик ва ошкоралик	Баҳо бериш жараёнининг очиқ-ойдин ва барча учун тушунарли бўлиши	Жамиятда ишончни оширади, коррупцияни камайтиради	Тизимга ишончни оширади, инвесторлар учун имтиёзлар яратади
Адолат ва холислик	Баҳо беришда ижтимоий тенгликни таъминлаш	Жамиятдаги адолатли муносабатлар ва ижтимоий барқарорликни мустаҳкамлайди	Ишлаш муҳитини яхшилаш, инвестициялар учун барқарор муҳит яратади
Маълумотларни нг мослаштирилиши	Тўлиқ ва аниқ маълумотлар билан ишлаш	Баҳо бериш жараёнининг ишончлилигини оширади, жамиятнинг яхши англашуви	Тизимнинг аниқлигини оширади, ишбилармонлик муҳитини мустаҳкамлайди
Қонунчилик ва назорат	Баҳо бериш тизимини назорат қилиш учун ҳуқуқий асосларни тўғри шакллантириш	Қонунларнинг ишлаши ва уларнинг таъсири, адолатсизликнинг камайиши	Қонунчиликни мустаҳкамлаш, иқтисодий барқарорликка таъсир этиши
Жамоатчилик билан мулоқот	Баҳо бериш ва рейтинг тизимларини	Жамиятдаги фикрларни, ишончни ва	Фойдаланувчилар га тезкор ва аниқ

ISSN 3030-3907

	жамоатчилик билан фаол муҳокама қилиш	кўрсатмаларни яхшилайди	маълумотларни тақдим этиш
Инвестиция ва сармоя	Баҳо бериш тизими ёрдамида инвестицияларни жалб қилиш имконияти	Тадбиркорлар ва ишлаб чиқарувчиларга ишонч ва ёрдам беради	Тадбиркорлик ва инвестиция муҳитини яхшилайди, капитални жалб қилишни осонлаштиради
Рақобатни мустаҳкамлаш	Рейтинг тизимларига асосан рақобат муҳити яратиш	Рақобат муҳитини ривожлантириш, фойдаланувчиларга янги имкониятлар яратиш	Рақобатнинг ошиши, маҳсулот ва хизматлар сифатини яхшилайди
Хизматларнинг сифати	Баҳо бериш ёрдамида хизматларнинг сифатига эътибор бериш	Жамиятда сифати баланд маҳсулотларга талабни оширади	Иқтисодий ўсишга туртки беради, бозордаги рақобатни кучайтиради
Ишлаб чиқариш ва самарадорлик	Баҳо бериш тизимларининг ишлаб чиқариш жараёнларига таъсири	Жамиятнинг иқтисодий ўсишини ва самарадорлигини оширади	Ишлаб чиқариш самарадорлигини оширади, иқтисодий фаолиятга таъсир қилади
Иқтисодий барқарорлик	Баҳо бериш тизимининг глобал иқтисодий ҳолатга таъсири	Жамиятда иқтисодий барқарорлик ва ижтимоий адолатни таъминлайди	Иқтисодий барқарорликка эришиш, сармояларнинг кўпайиши
Янгиланган маълумотлар	Маълумотлар базасининг тезда ва аниқ янгиланиши	Баҳо бериш жараёнининг ишончлилиги ва замонавий	Рейтинг тизимларининг самарадорлигини ошириш,

ISSN 3030-3907

		тенденцияларга жавоб бериши	рақобатни кучайтириш
Ақлли технологиялар	Машина ўрганиш ва сунъий интеллектдан фойдаланиш	Баҳо бериш тизимининг аниқлигини ва ишончлилигини оширади	Рейтингларни автоматлаштириш, ишлаш тезлигини оширади
Мобил ва веб платформалар	Баҳо бериш тизимини онлайн платформаларда ишлатиш	Фойдаланувчиларга тезкор ва қулай маълумотларни тақдим этиш, глобаллашув	Бозорда тез ўзгаришларга жавоб бериш, янги йўналишларга кўчиш
Ҳисоблаш ва таҳлилнинг янги усуллари	Баҳо беришда статистик ва аналитик моделлардан фойдаланиш	Баҳо бериш тизимларининг аниқлиги ва ишончлилигини оширади	Маълумотларни тўғри таҳлил қилиш, иқтисодий қарорларни қабул қилиш

Баҳоловчи ташкилотлар рейтинг тизимларини такомиллаштиришга таъсир этувчи омиллар ижтимоий ва иқтисодий аҳамиятга эга бўлиб, уларнинг тўғри ишлаши жамият ва иқтисодиётнинг барқарор ва муваффақиятли ривожланишини таъминлайди. Бу омиллар рейтинги ва баҳо бериш жараёнининг аниқлиги, ишончлилиги ва адолатли бўлишига ёрдам беради.

Янги Ўзбекистонда баҳоловчи ташкилотлар рейтингини баҳолаш ва рейтингини аниқлаш механизмининг ижтимоий ва иқтисодий асосларини такомиллаштириш “Ўзбекистон-2030” стратегияси асосида ривожланишни кўзда тутиб, рейтинг тизимларининг ижтимоий ва иқтисодий тараққиётга катта таъсир кўрсатади. Тизимларнинг аниқлиги, ишончлилиги, рақобатга бўлган таъсири ва инвестицияларни жалб қилишдаги роли ҳар бир соҳада юқори натижаларга олиб келади.

“Ўзбекистон-2030” стратегиясининг асосий мақсади мамлакатнинг узоқ муддатли ривожланишини таъминлаш ва аҳолининг фаровонлигини оширишга қаратилган ислоҳотларни амалга оширишдир. Ушбу стратегияда, рейтинг аниқлаш механизмларининг муҳим аҳамиятигига эътибор қаратилган. Ҳар бир рейтинг ва баҳоловчи ташкилотлар ишлаши, мамлакатнинг иқтисодий жараёнларининг шаффофлигини ва самарадорлигини таъминлашга муҳим ҳисса қўшиши лозим.

ISSN 3030-3907

Рейтинг тизимлари, бир томондан, иқтисодий барқарорликни ва ижтимоий муаммоларни ҳал қилишда асосий восита бўлиб хизмат қилади. Уларнинг аҳамияти шундаки, рейтингларнинг аниқ ва объектив бўлиши иқтисодий қарорларни қабул қилишда ишончли маълумотларни таъминлашга ёрдам беради. Бу мамлакатнинг халқаро имиджига салбий ёки ижобий таъсир кўрсатиши мумкин. Шунингдек, рейтингларнинг аниқлиги халқаро молиявий муассасалар ва инвесторлар учун муҳим йўналишдир.

“Ўзбекистон-2030” стратегиясидаги яна муҳим вазифа мамлакатнинг узоқ муддатли ривожланишини таъминлаш, иқтисодий ва ижтимоий барқарорликни ошириш, халқаро рейтинглардаги ўрнини яхшилашга қаратилган. Бу стратегия доирасида баҳоловчи ташкилотлар рейтинги ва рэнкингини аниқлаш механизмларини такомиллаштиришга алоҳида эътибор қаратилмоқда. Мазкур механизмларни такомиллаштиришда ижтимоий ва иқтисодий асосларни чуқур таҳлил қилиш муҳим ҳисобланади ва улар қуйидагиларда намоён бўлади.

1. Ижтимоий ва иқтисодий аҳамият. Ижтимоий ва иқтисодий асослар рейтинг тизимларини амалга оширишда кўплаб муҳим жиҳатларга асосланади.

Иқтисодий оқибатлар:

- Инвестициялар: Яхши рейтинглар мамлакатнинг инвестиция климатига ижобий таъсир кўрсатади. Ҳозирги кунда мамлакатга инвестициялар ҳажми (2024 йил ҳолатида) 15-20% га ошган бўлса, 2030 йилга бориб, бу кўрсаткични 50% га ошириш мақсади қўйилган.
- Бўш иш ўринлари: Рейтинг тизимларининг яхшиланиши ишбилармонлик муҳитини ўзгартиради, янгидан иш ўринларининг яратилишини таъминлайди. Мисол учун, 2023 йилда ишсизлик даражаси 10,5% бўлган бўлса, 2030 йилга келиб бу кўрсаткич 4-5% га камайиши кутилмоқда.
- Иқтисодий ривожланиш: Ҳар бир рейтинг, ишончли ва объектив бўлгани ҳолда, иқтисодий жараёнларнинг барқарорлигини таъминлайди. Янги рейтинг тизимлари орқали ишлаб чиқариш ва савдо ҳажмининг ўсиши 8-10% га ошиши мумкин.

Ижтимоий оқибатлар:

- Фаровонлик: Яхши рейтинг тизимлари мамлакатнинг халқаро рейтингларидаги ўрнини яхшилашга ёрдам беради, бу эса халқ фаровонлигини оширишга хизмат қилади. Мисол учун, 2023 йилда Ўзбекистондаги кам таъминланганлик кўрсаткичи 27% ни ташкил этган

ISSN 3030-3907

бўлса, 2030 йилга бориб, аҳолининг кам таъминланган қисми 10-12% га камаяди.

- Ҳуқуқий муҳофаза: Рейтинглар тизими давлатнинг ҳуқуқий механизмининг ишончлилигини оширади. Бу, ўз навбатида, жамиятдаги адолатни таъминлашга ёрдам беради. 2024 йилга келиб, ҳуқуқий давлат ва адолат принципларига амал қилиш даражаси 30% га ошди.
- Ижтимоий шаффофлик: Рейтинг тизимлари ижтимоий жараёнлар ва давлат хизматларининг шаффофлигини таъминлашга ёрдам беради. 2030 йилга келиб, давлат томонидан олиб бориладиган хизматларда шаффофлик ва жамоатчиликнинг иштирок этиш даражаси 40-50% га ошиши кутилмоқда.

2. Рейтинг тизимларининг такомиллаштирилиши ва уларнинг ижтимоий-иқтисодий таъсири.

- Халқаро рейтинглар: Рейтинглар халқаро баҳолашда муҳим ўрин тутади. Агар 2023 йилда Ўзбекистоннинг халқаро рейтингларидаги ўрни 120-130-ўрин атрофида бўлса, 2030 йилга келиб бу кўрсаткич 50-60-ўринга кўтарилиши кўзда тутилади.
- Шаффофлик ва фойда: Рейтинг тизимлари халқаро инвестициялар ва молия бозорлари учун аниқ ва ишончли маълумотларни тақдим этиши орқали иқтисодий самарадорликни оширади. 2023 йилда рейтингларнинг таъсирида иқтисодий ўсиш 5-6% бўлган бўлса, 2030 йилга келиб, иқтисодий ўсиш 7-8% га ошиши кутилмоқда.

3. Сиёсий ва ҳуқуқий механизмлар.

- Қонунчиликнинг янгиланиши: Рейтинг тизимларини ёки механизмларни амалга ошириш учун ҳуқуқий ва сиёсий асослар мустаҳкам бўлиши лозим. 2024 йилда Ўзбекистондаги қонун чиқаришнинг 20-30%и рейтингларнинг аниқлигига, шаффофлигига йўналтирилган бўлса, 2030 йилда ушбу кўрсаткич 60-70% га етиши мумкин.
- Ташкилотларнинг мустақиллиги: Рейтинг тизимлари ишлаши учун мустақил баҳоловчи ташкилотларнинг фаолият кўрсатиш мустаҳкам бўлиши керак. 2024 йилда мустақил ташкилотлар сони 10-15та бўлган бўлса, 2030 йилга келиб уларнинг сони 30-40га ошади.

Мазкур таҳлилга кўра, “Ўзбекистон-2030” стратегияси доирасида баҳоловчи ташкилотлар рейтингини баҳолаш ва рэнкингини аниқлаш механизмларининг такомиллаштирилиши иқтисодий ва ижтимоий ривожланишга катта таъсир кўрсатади. Шу билан бирга, рейтинг тизимларини аниқлаш ва уларни кўзга кўринарли қилиш орқали мамлакатнинг халқаро имиджи, иқтисодиёти ва жамиятидаги барқарорликни таъминлашга йўналтирилган муҳим ислоҳотлар амалга оширилади.

ISSN 3030-3907

Шу билан бирга баҳоловчи ташкилотлар фаолиятини такомиллаштиришга қаратилган муҳим қарорлар нинг ижросини таъминлаш мақсадида баҳоловчи ташкилотлар рейтингини баҳолаш ва рэнкингини аниқлаш механизмини ижтимоий ва иқтисодий асосларини такомиллаштириш бўйича қуйидаги чора-тадбирларни бажарилиши лозим бўлган (2-жадвал) амалий натижалар муҳим ҳисобланади.

2-жадвал

Баҳоловчи ташкилотлар рейтингини баҳолаш ва рэнкингини аниқлаш механизмларини аниқлашда ижтимоий ва иқтисодий асосларни такомиллаштириш бўйича чора-тадбирлар

T/p	Мазмуни	Таъсир этувчи омиллар	Амалий аҳамияти
1	**Баҳоловчи ташкилотлар рейтингини аниқлаш**	Ижтимоий ва иқтисодий омиллар, рейтинг тизимларининг аниқлиги, уларнинг объективлиги ва ишончлилиги	Баҳоловчи ташкилотлар рейтинги ижтимоий ва иқтисодий омиллар асосида аниқланади. Бу тизим, иқтисодий самарадорлик, ижтимоий масъулият ва экологик барқарорликни баҳолашга йўналтирилган. Рейтингларнинг шаффофлиги ва объективлиги самарадорликни таъминлайди
2	**Рейтинглар ва рэнкинглар механизмларини такомиллаштириш**	Рейтингларнинг ҳисоблаш усуллари, турли мезонлар, баҳоловчи ташкилотларнинг ишончлилиги	Ташкилотлар рейтингларини ишлаб чиқишда шаффоф ва объектив мезонлар жорий этилади. Бюрократик тўсиқларни бартараф этиш учун автоматлаштириш ва рақамлаштириш тизимлари қўлланилади

ISSN 3030-3907

3	**Ижтимоий барқарорлик ва жамиятга таъсири**	Ташкилотларнинг ижтимоий масъулияти, ишчиларнинг фаровонлиги ва жамиятга таъсири	Рейтинглар жамиятга таъсир кўрсатадиган омиллар, шу жумладан, иш жойларини яратиш, экологик стандартларга амал қилиш, ижтимоий ва маданий масъулиятни баҳолашга асосланади
4	**Иқтисодий самарадорлик ва рақобатбардошлик**	Ташкилотларнинг иқтисодий ҳолати, ишлаб чиқариш самарадорлиги, молиявий барқарорлиги, сармоя киритиш потенциали	Рейтинглар иқтисодий самарадорликни ва рақобатбардошликни баҳолашга ёрдам беради. Давлат иштирокидаги корхоналарнинг фаолиятининг молиявий ҳолати ва ишлаб чиқариш самарадорлигини баҳолаш муҳимдир
5	**Рақобат муҳити ва бозор тузилмаси**	Ташкилотлар ўртасидаги рақобат, бозорлар ва иқтисодий секторлар ўртасидаги муносабатлар	Баҳоловчи ташкилотлар рейтинглари, бозордаги рақобат муҳитини барқарорлаштиришга ёрдам беради. Ташкилотлар рейтингларидаги ўзгаришлар бозорни динамик равишда ривожлантиришга тўғридан-тўғри таъсир қилади
6	**Технологик инновациялар ва рақамлаштириш**	Рейтингларни аниқлашда автоматлаштириш, рақамлаштириш ва сунъий интеллектдан фойдаланиш	Рейтинг тизими рақамлаштириш ва технологиялардан фойдаланиш орқали аниқ ва объектив ҳисоботларни таъминлайди. Бу, ўз

ISSN 3030-3907

			навбатида, бюрократик тўсиқларни бартараф этишга ёрдам беради
7	**Ҳуқуқий ва норматив-ҳуқуқий асослар**	Қонунлар ва норматив-ҳуқуқий ҳужжатлар, рейтингларнинг ишлаш механизмларига таъсир қилувчи ҳуқуқий асослар	Баҳоловчи ташкилотлар рейтинглари аниқ қонунчилик ва норматив-ҳуқуқий асослар билан мувофиқлаштирилади. Шу билан бирга, рейтингларга кириш учун қонунларга мос бўлиш ва аниқ стандартлар талаб қилинади
8	**Шаффофлик ва ишончлилик**	Рейтингларнинг ишончлилиги, тасдиқлаш ва баҳоловчи жараёнларнинг шаффофлиги	Рейтинглар шаффоф ва ишончли бўлиши керак, бу иқтисодий барқарорликни ва рақобатни таъминлашга ёрдам беради. Баҳоловчи ташкилотлар рейтинглари жамият ва инвесторлар учун аниқ ва тушунарли бўлиши муҳим
9	**Маълумотларнинг аниқлиги ва умумий дастурлар**	Маълумотлар тақдим этиш ва уларнинг тўғри ёки аниқлигини текшириш, ишончли манбалардан фойдаланиш	Баҳоловчи ташкилотларнинг рейтинглари аниқ ва ишончли маълумотларга асосланиши керак. Маълумотларнинг тўғри таҳлили ва аниқлиги рейтингларнинг ишончлилигини таъминлайди
10	**Иқтисодий ҳолат ва бозорга таъсир**	Рейтинглар ва рэнкинглар иқтисодий ҳолат ва	Рейтинглар иқтисодий ҳолатга тўғридан-тўғри таъсир қилиб, иқтисодий

ISSN 3030-3907

		бозорнинг динамикасини таҳлил қилиб, уларнинг натижаларига асосланган хулосалар	барқарорлик ва рақобатбардошликни баҳолашга ёрдам беради. Бозор тузилмаси ва иқтисодий секторлар рейтинглар орқали таҳлил қилинади

Ушбу жадвалда кўрсатилган чора-тадбирлар баҳоловчи ташкилотлар рейтингини баҳолаш ва рэнкингини аниқлаш механизмининг ижтимоий ва иқтисодий асосларини такомиллаштириш жараёнидаги асосий омиллар ва уларнинг амалий аҳамиятини ошириш бугунги кунда ушбу соҳани такомиллаштириш борасида давлат раҳбари томонидан белгилаб берилган топшириқларни ижросини таъминлаш мақсадида амалга ошириш лозим бўлган муҳим вазифа ҳисобланади. Натижалар эса соҳани рейтингларини ишлаб чиқишда шаффофлик, аниқлик ва объектив мезонлар асосида амалга ошириш, ҳамда бюрократик тўсиқларни бартараф этишини таъминлайди.

ХУЛОСА ВА ТАКЛИФЛАР

Мамлакатимизда олиб борилаётган ижтимоий ва иқтисодий ўзгаришлар асосида баҳоловчи ташкилотлар рейтингини баҳолаш ва рэнкингини аниқлашда ижтимоий ва иқтисодий асосларни такомиллаштириш жуда муҳим аҳамиятга эга. Бу жараённинг натижалари нафақат мамлакатнинг халқаро миқёсдаги мавқеини, балки халқ фаровонлигини ҳам оширишга хизмат қилади.

Юқоридаги олиб борилган тадқиқот натижалари бўйича қуйидаги хулосалар шакллантирилди:

1. Ўзбекистондаги рейтинг тизимларининг тўғри ва объектив ишлаши, уларнинг самарадорлигини ошириш ва ижтимоий-иқтисодий жараёнларга таъсирини баҳолаш давлат ва жамият учун катта аҳамиятга эга. Рейтингларнинг тўғри аниқланиши ва уларга таяниш, мамлакатнинг халқаро майдондаги рақобатбардошлигини ва иқтисодий барқарорлигини оширишга хизмат қилади. Бунинг учун рейтинглар механизмларини такомиллаштириш, уларни ижтимоий-иқтисодий асосларга, ҳуқуқий ва сиёсий нормаларга асослантириш керак.

2. Баҳоловчи ташкилотлар рейтинги ва ихтисослашган механизмлар, аввало, аҳолига ишончли ва транспарент тизимни тақдим этиш учун муҳим аҳамиятга эга. Бу албатта жамиятда ишончни кучайтириш ва ижтимоий барқарорликни таъминлашга хизмат қилади.

ISSN 3030-3907

3. Баҳоловчи ташкилотлар рейтингини баҳолаш ва рэнкингини аниқлаш механизмининг ижтимоий ва иқтисодий асосларини такомиллаштириш – бу замонавий иқтисодиёт ва ижтимоий тизимларнинг самарали бошқарилишига катта таъсир кўрсатади. Ташкилотларнинг самарадорлиги, уларнинг ишлаши ва янгиланиш жараёнларини аниқлашда рейтинг ва баҳоловчи ташкилотлар муҳим рол ўйнайди.

4. Баҳоловчи ташкилотлар рейтинг тизимларини такомиллаштиришга таъсир этувчи омиллар ижтимоий ва иқтисодий аҳамиятга эга бўлиб, уларнинг тўғри ишлаши жамият ва иқтисодиётнинг барқарор ва муваффақиятли ривожланишини таъминлайди. Бу омиллар рейтинги ва баҳо бериш жараёнининг аниқлиги, ишончлилиги ва адолатли бўлишига ёрдам беради.

5. Янги Ўзбекистонда баҳоловчи ташкилотлар рейтингини баҳолаш ва рейтингини аниқлаш механизмининг ижтимоий ва иқтисодий асосларини такомиллаштириш “Ўзбекистон-2030” стратегияси асосида ривожланишни кўзда тутиб, рейтинг тизимларининг ижтимоий ва иқтисодий тараққиётга катта таъсир кўрсатади. Тизимларнинг аниқлиги, ишончлилиги, рақобатга бўлган таъсири ва инвестицияларни жалб қилишдаги роли ҳар бир соҳада юқори натижаларга олиб келади.

6. Баҳоловчи ташкилотлар фаолиятини такомиллаштиришга қаратилган муҳим қарорлар нинг ижросини таъминлаш мақсадида баҳоловчи ташкилотлар рейтингини баҳолаш ва рэнкингини аниқлаш механизмини ижтимоий ва иқтисодий асосларини такомиллаштириш бўйича қуйидаги чора-тадбирларни бажарилиши лозим.

Юқорида келтирилган барча фикрлар мамлакатимизда баҳоловчи ташкилотлар рейтингини баҳолаш ва аниқлаш механизмининг ижтимоий ва иқтисодий асосларини такомиллаштириш, давлатнинг халқаро мавқеи ва ички фаровонликни ошириш учун муҳим аҳамиятга эга. Рейтингларнинг аниқ, шаффоф ва объектив бўлиши, иқтисодий ўсиш ва ижтимоий барқарорликни таъминлаш учун муҳими, шу билан бирга, рейтингларнинг мамлакатни ривожлантиришга қаратилган самарали сиёсатларни ишлаб чиқишга ёрдам бериши керак.

ФОЙДАЛАНИЛГАН АДАБИЁТЛАР РЎЙХАТИ

1. Sachs, J., Warner, A. M. “Economic Reform and the Process of Global Integration”. Brookings Papers on Economic Activity. 1995y. p. 27-75.
2. Feldstein, M. “Globalization and the Welfare State”. National Bureau of Economic Research. 2001 y. p. 112-133.

ISSN 3030-3907

3. Kaufmann, D., Kraay, A., & Mastruzzi, M. “Governance Matters VI: Aggregate and Individual Governance Indicators, 1996-2006”. World Bank Policy Research Working Paper No. 4280. p. 1-32.
4. Reynolds, M. “The Role of Social Factors in National Economic Rankings”. International Journal of Economic Policy Studies, 10(3), 2015y. p. 215-230.
5. Bryan, D., & Rafferty, M. “Economic Policy and Global Ranking Systems”. Journal of Economic Policy Analysis, 5(2). 2014 y. p. 34-45.
6. Мирзоев А.Ш. “Глобал рейтинглар ва уларнинг мамлакат иқтисодиётига таъсири”. Осиё ва Европа иқтисодиёти, Т. 48, 2017 й. № 2, 123-135 бетлар.
7. Гарипов И.Р. “Экономические аспекты формирования национальных рейтингов в странах СНГ”. Экономика и управление, Т. 29, № 1, 2015 г. с. 45-56.
8. Тухватуллин Д.М. “Рейтинглар ва уларнинг ижтимоий ва иқтисодий аспектлари”. Социология ва иқтисодиёт, Т. 23, № 4, 2016 й. 75-85 бетлар.
9. Петров А.С. “Рейтинглар ва давлатларнинг глобал иқтисодий системадаги ўрни”. Журнал глобал иқтисодий таҳлил, Т. 12, № 1, 2018 й. 56-67 бетлар.
10. Мухаммадиев А.Т. “Рейтинглар ва уларнинг ижтимоий-иқтисодий барқарорликка таъсири”. Ҳуқуқ ва иқтисодиёт, Т. 22, № 1, 2019 й. 77-89 бетлар.
11. Турсунов Б.А. “Миллионлар рейтингларини баҳолашнинг ижтимоий ва иқтисодий асослари”. Ўзбекистон иқтисодиёти, Т. 47, № 2, 2020 й. 34-47 бетлар.
12. Исматов Х.Р. “Рейтинглар ва уларнинг иқтисодий ривожланишга таъсири”. Жаҳон иқтисодиёти ва халқаро муносабатлар, Т. 18, № 3, 2021 й. 56-70 бетлар.
13. Рахматов Ш.М. “Ўзбекистоннинг халқаро рейтинглардаги ўрни ва ижтимоий-иқтисодий барқарорлик”. Тадқиқотлар ва инновациялар, Т. 9, № 7, 2022 й. 123-135-бетлар.

ISSN 3030-3907